

HET EERSTE BOEK SAMUEL IN QUMRAN:
**OPVALLENDE
TEKSTVARIANTEN**

Jaap van Dorp

Het manuscript 4QSam^a is één van de drie Samuelhandschriften die in 1952 in grot 4 van Qumran zijn ontdekt. Een deel ervan werd in september 1952 bij archeologisch onderzoek onder leiding van Roland de Vaux en Gerald Harding gevonden. Pater Roland de Vaux o.p. was directeur van de École Biblique et Archéologique in Jeruzalem en leider van de archeologische expeditie. Gerald Harding was directeur van de oudheidkundige dienst van Jordanië. Zij deden in het bergland ten westen van de Dode Zee onderzoek op aanwijzingen van een aantal bedoeïenen die eerder dat jaar de betreffende locatie hadden bezocht – en zo'n vijftienduizend fragmenten van bijbelse en niet-bijbelse handschriften hadden gevonden en meegenomen.

In een gat in de bodem van grot 4, die uitgehakt is in de mergellaag onder de Qumranruïnes, waarschijnlijk met de bedoeling om daarin waardevolle voorwerpen te bewaren, vonden De Vaux en Harding zevenentwintig fragmenten van 4QSam^a, deels van leer, deels van papyrus. In eerste instantie waren ze totaal onleesbaar. In het voorjaar van 1953 heeft het onderzoeksteam de eerste fragmenten ontcijferd en gereconstrueerd. Het ging om de bovenste delen van twee tekstkolommen aan het begin van een boekrol. Deze teksten konden worden geïdentificeerd als 1 Samuel 1:22-2:6 en 2:6-25.

Nadat het materiaal dat de bedoeïenen clandestien uit grot 4 hadden gehaald, was aangekocht en onderzocht, konden uit de talloze fragmenten delen van drie Samuelrollen worden gereconstrueerd. Deze rollen zijn gecodeerd volgens het nummer van de grot (4Q) en het aantal exemplaren van het bijbelhandschrift (van a tot z), in dit geval dus 4QSam^a, 4QSam^b en 4QSam^c.

VIJFTIEN PROCENT VAN DE SAMUELTEKST

De fragmenten van 4QSam^a betreffen bijna vijftien procent van de Hebreeuwse tekst van Samuel. Behalve van 1 Samuel 13, 16, 19, 21 en 23 is van alle hoofdstukken een gedeelte bewaard gebleven. Vele fragmenten zijn gedurende twee millennia sterk aangetast. Wormen hebben de grootste schade aan de leren rollen veroorzaakt. Maar de teksten hebben ook veel geleden onder oxidatie- en rottingsprocessen – die worden versneld wanneer men het materiaal aan daglicht blootstelt. Daarom heeft men ze slechts met behulp van infrarood foto's kunnen lezen. Ten behoeve van het identificeren van losse stukjes leer en papyrus zijn computerprogramma's ontwikkeld. Zo heeft men allerlei digitale bestanden met elkaar in verband kunnen brengen en een plaats kunnen geven in een groter geheel.

DATERING VAN HET HANDSCHRIFT

Het manuscript 4QSam^a is tussen 50 en 25 v.Chr. vervaardigd. Die datering heeft men kunnen vaststellen op grond van de manier waarop de Hebreeuwse letters zijn geschreven, en met behulp van de C-14 methode. Aan de hand van de vele handschriften die in de elf Qumran-grotten zijn gevonden, is men erin geslaagd een betrouwbaar beeld te schetsen van de ontwikkeling van het Hebreeuwse schrift tussen 250 v.Chr. en 70 n.Chr. De fragmenten van 4QSam^a vertonen het schrift uit de laat-Hasmonese en de vroeg-Herodiane tijd. Het is afkomstig van een bekwaam kopiist met een gelijkmatig schrift. Zijn karakteristieke handschrift maakte het mogelijk om losse fragmenten uit grot 4 makkelijk te herkennen als een onderdeel van 4QSam^a.

TEKSTFRAGMENT 1 SAMUEL

Gedeelte van de tweede kolom van 4QSam^a, met de tekst van 1 Samuel 2:16-3:4. © Israel Antiquities Authority.

1 SAMUEL 10-11

Van 4QSam^a is ook een tekstgedeelte bewaard gebleven dat in de masoretische tekst (en vandaar ook in onze bijbeluitgaven) begint in 1 Samuel 10:24 en doorloopt tot 1 Samuel 11:2. In dat bijbelgedeelte wordt verteld hoe Samuel de Benjaminit Saul in een volksvergadering aan de Israëlieten voorstelt als de koning waar ze om hebben gevraagd (1 Samuel 10:24-25). Het slot van hoofdstuk 10 vertelt dat Saul en de Israëlieten naar hun woonplaats terugkeren. Sommigen zijn enthousiast over hun nieuwe koning, maar de opponenten van Saul laten een sceptisch geluid horen en zeggen: 'Moet die ons uit de nood redden?' (1 Samuel 10:26-27) Het eerste vers van 1 Samuel 11 zet direct in met de veldtocht van Nachas, de koning van Ammon, naar Jabes in Gilead. Als hij de stad belegerd heeft, doen de inwoners van Jabes

aan Nachas het voorstel dat zij een verdrag sluiten en dat zij zich aan hem zullen onderwerpen (1 Samuel 11:1). Nachas stemt daarmee in maar hij bepaalt tegelijk dat hij van de inwoners van Jabes het rechteroog zal uitsteken (1 Samuel 11:2).

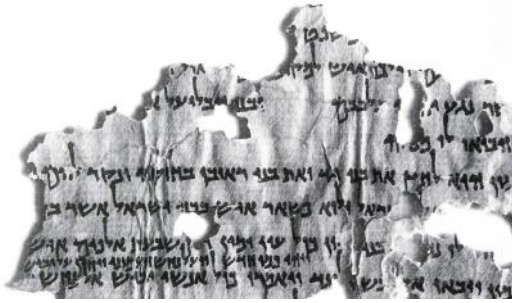
De wrede maatregel van Nachas als voorwaarde bij een verdrag komt in de masoretische tekst als een verrassing. Waarom zou Nachas mensen het rechteroog willen uitsteken wanneer zij te kennen geven zijn onderdanen te willen zijn? Is het niet genoeg dat de inwoners van Jabes verklaren dat zij hun stad en hun zelfstandigheid opgeven en zich onderwerpen aan de Ammonieten? Wat drijft Nachas tot deze schandelijke wreedheid?

FLAVIUS JOSEPHUS

In de masoretische tekst en in de oude vertalingen van de Hebreeuwse bijbel (Septuaginta, Vulgata, Pesjitta, Targoem) zoekt men tevergeefs naar een antwoord op die vragen. De enige klassieke tekst die de toedracht in 1 Samuel 11:1-2 lijkt te verhelderen, is te vinden in het werk van Flavius Josephus. In zijn werk *Joodse Oudheden* 6.68-71 staat een passage waarin Josephus de gebeurtenissen vertelt die direct volgen op het moment dat Saul als koning is aangewezen (1 Samuel 10:24-27).

[68] Een maand later verwierf hij (=Saul, JvD) de achting van allen door de oorlog tegen Naäs (=Nachas), de koning van de Ammanieten (=Ammonieten). Deze had de Joden die aan de overzijde van de Jordaan woonden veel kwaad gedaan door met een grote strijdmacht hun gebied binnen te vallen. [69] Hun steden had hij in een toestand van slavernij gebracht en om ervoor te zorgen dat ze voor altijd te zwak zouden zijn om weer in opstand te komen en het juk van de slavernij zouden afwerpen, had hij niet alleen voor het moment met kracht en geweld hun onderwerping zeker gesteld, maar had hij hen met wijsheid en beleid voorgoed weerloos gemaakt. Hij had namelijk van allen die zich onder ede aan hem hadden overgegeven of krachtens het oorlogsrecht gevangen waren genomen, het rechteroog laten uitsteken. [70] Hij deed dat met de bedoeling om hen ongeschikt te maken voor de strijd, omdat hun linkeroog door hun langwerpige schild werd bedekt. [71] Nadat de koning van de Ammanieten op deze wijze de mensen aan de overzijde van de Jordaan had mishandeld, trok hij op tegen de Galadenen (=inwoners van Gilead) (...) (vertaling F.J.A.M. Meijer & M.A. Wes, 2008).

Vanaf paragraaf 71 loopt het relaas van Josephus parallel aan 1 Samuel 11:1 e.v. in de masoretische tekst. Het gedeelte in de paragrafen 68-70 bevat informatie waarvoor in de overgeleverde bijbeltekst geen aanknopingspunten zijn te vinden.

TEKSTFRAGMENT 1 SAMUEL

Gedeelte van 4QSam^a (kolom 10), dat een langere versie van 1 Samuel 11:1 biedt. © Israel Antiquities Authority.

DE LANGERE TEKST VAN 4QSAM^A

Het bijzondere van 4QSam^a is nu dat dit manuscript gegevens bevat die duidelijk maken dat Josephus voor zijn uitweiding gebruik kon maken van een in zijn tijd bestaande literaire bron. In 4QSam^a volgt na het eerste deel van 1 Samuel 10:27 een belangrijk ‘plus’ van vier regels ten opzichte van de masoretische tekst. De vertaling van deze tekst luidt:

r. 6 Nachas nu, de koning van de Ammonieten, had de Gadieten en de Rubenieten zwaar onderdrukt. Bij ieder van hen had hij
r. 7 het rechteroog uitgestoken, [zonder dat er iemand] Israël [te hulp was gekomen.] Aan de overzijde van de Jordaan was er geen enkele Israëliet te vinden
r. 8 bij wie Nachas, de koning van de Ammonieten, niet het rechteroog had uitgestoken. [Toch] waren zeventuizend man
r. 9 gevlucht voor de Ammonieten. Zij waren gegaan naar Jabes in Gilead.
interlineair Ongeveer een maand later ...’ (trok Nachas de Ammoniet ten strijde en belegerde hij Jabes = 1 Samuel 11:1).

TOELICHTING OP VERTALING EN TEKST

De vertaling van de tekst is gebaseerd op de reconstructie van F.M. Cross, D.W. Parry en R.J. Saley uit 2005. Op een aantal plaatsen verschilt deze reconstructie van eerdere publicaties over deze passage in 4QSam^a. Ongedierte heeft een deel van het beschreven perkament op bepaalde plaatsen zwaar beschadigd (zie ook de foto van de tekst op deze pagina), zodat daar meerdere interpretaties mogelijk zijn. De letters en woorden die tussen vierkante haken staan, zijn discutabel. Cross, Parry en Saley hebben deze woorden en letters aangevuld, omdat zij goede redenen hebben te veronderstellen dat ze oorspronkelijk in de tekst stonden. Zo is er in regel 7 een gat in het manuscript waardoor een groot deel van een woord is verdwenen. Cross, Parry en Saley achten het op grond van 1 Samuel 11:3 en 2 Koningen 13:5 waarschijnlijk dat er een vorm van het werkwoord ‘helpen, redden’ heeft gestaan. Vandaar dat vertaald is: ‘zonder dat er iemand Israël te hulp was gekomen.’ (In een eerdere interpretatie werd deze tekst gereconstrueerd als: ‘hij maakte iedereen in Israël doodsbang.’)

Ook in regel 8 zijn er door beschadiging van de tekst verschillende interpretaties mogelijk. In plaats van ‘Toch waren zeventuizend man gevlucht’ kan men ook

lezen: ‘Slechts zeventuizend man waren gevlucht.’

Interessant is verder dat er in de ruimte tussen regel 8 en 9 een aantal woorden is toegevoegd. Ter hoogte van ‘Jabes in Gilead’ in regel 9 staat het eerste woord van de toegevoegde tekst. Dat betekent dat de lezer vanaf dat punt de interlineaire tekst moet volgen en na het laatste woord van de interlineaire tekst (‘Jabes’) moet terugkeren naar het woord in regel 9 waar hij was gebleven. De overschrijver (kopiïst) van 4QSam^a ontdekte kennelijk bij een controle van de tekst dat hij die woorden over het hoofd had gezien. Cross, Parry en Saley veronderstellen dat de schrijver zich in eerste instantie vergiste doordat er in deze regels twee zinnen voorkomen die met ‘Jabes (in Gilead)’ identiek eindigen (*homoioteleuton*). In plaats van beide zinnen over te schrijven kopieerde hij per abuis alleen de eerste zin. Dit is een typisch geval van haplografie (‘één keer schrijven’).

De eerste woorden van de interlineaire tekst verdienen enige aandacht: *w-j-h-j k-m-w ch-d-sj*, ‘(het was) ongeveer een maand later’. Het is een tijdsbepaling die aangeeft wanneer Nachas de stad Jabes begon te belegeren. Na deze tijdsbepaling heeft 4QSam^a dezelfde tekst als 1 Samuel 11:1 in de masoretische tekst. Opvallend is echter dat de laatste woorden die in de masoretische tekst aan 1 Samuel 11:1 voorafgaan, te vertalen als ‘hij was als doof’ (1 Samuel 10:27b), in het Hebreeuws vrijwel identiek zijn met de tijdsbepaling van 4QSam^a (1 Samuel 10:27b). Het enige verschil tussen beide Hebreeuwse frasen is het verschil tussen een d (*dalet*) en een r (*resj*) in het laatste woord. Dat zijn twee medeklinkers die in het Hebreeuwse schrift sterk op elkaar lijken. Door hun grote overeenkomst werden *dalet* en *resj* in het proces van tekstoverlevering dikwijls verwisseld. Mogelijk speelt die verwisseling ook in de overlevering van 1 Samuel 10:27-11:1 een rol.

BIEDT 4QSAM^A DE OORSPRONKELIJKE VERSIE?

De vraag is hoe het opmerkelijke verschil tussen de langere tekst van 4QSam^a en de masoretische tekst beoordeeld moet worden. Het is goed een aantal interpretaties de revue te laten passeren.

Volgens sommigen bestond er een oorspronkelijke, langere tekst van 1 Samuel 11:1, en die is hoogstwaarschijnlijk in 4QSam^a teruggevonden. De masoretische tekst daarentegen die ten grondslag ligt aan de moderne bijbelvertalingen, is in 11:1 gebaseerd op een handschrift waarin een kopiïst een fout maakte: hij sloeg bij het overschrijven van de tekst een complete paragraaf over. Het manuscript 4QSam^a bevat in dat geval de oorspronkelijke tekst. Het gaat niet om een vroegere fase in de ontwikkeling van de Samueltekst, maar om de tekst die óók in de masoretische tekst zou hebben gestaan als er geen overschrijversfout was gemaakt. Volgens deze visie biedt de langere tekst in 4QSam^a de introductie op het verhaal in 1 Samuel 11. Dankzij deze introductie wordt de (op zichzelf nogal bizarre) voorwaarde van Nachas bij een akkoord met de inwoners van Jabes begrijpelijk: Nachas wil de

inwoners van Jabes niet zozeer als onderdanen of bondgenoten bejegenen, maar hen als rebellen straffen! Hij wil de inwoners van Jabes dezelfde behandeling geven als de Gadieten en de Rubenieten, omdat ze eerst daaraan hadden weten te ontsnappen.

Ter onderbouwing van de suggestie dat de langere Qumrantekst van 1 Samuel 11:1 de oorspronkelijke tekst moet zijn, worden ook andere gegevens aangevoerd waarvan sommige hierboven al aan de orde kwamen. Ten eerste: Josephus gebruikt elementen uit de langere tekst in zijn werk *Joodse Oudheden*. En Josephus' beschrijving van de geschiedenis van Israël (op grond van de boeken Samuel) sluit vaker aan bij teksten die als oorspronkelijker kunnen worden beschouwd dan de tekstvorm waaruit de masoretische tekst is voortgekomen.

Ten tweede: de langere Qumrantekst introduceert Nachas zoals elders in de Bijbel koningen worden voorgesteld. De geschiedschrijver presenteert Nachas eerst met zijn volledige titel als 'de koning van de Ammonieten', en daarna korter als 'de Ammoniet'. Een dergelijke manier van presenteren is gebruikelijk in de Bijbel.

Ten derde: de frase 'ongeveer een maand later' in regel 9 past heel goed in de context van 4QSam^a, terwijl de woorden 'hij was als doof' in de masoretische tekst in 1 Samuel 10:27b veel minder lijken aan te sluiten bij de ontwikkeling van het verhaal. Waarschijnlijk biedt 4QSam^a daarom de betere tekst. Deze lezing wordt gesteund door de Septuaginta, de oude Griekse vertaling.

Ten vierde: de langere tekst in 4QSam^a is niet direct gebaseerd op een ander gedeelte in de Bijbel en dient ook geen specifiek ideologisch, theologisch of apologetisch doel. Het langere gedeelte is door de geschiedschrijver volkomen geïntegreerd in wat in dit hoofdstuk wordt verteld. Met behulp hiervan kan de lezer een aantal details begrijpen van het verhaal in 1 Samuel 11, die in de masoretische tekst en in andere tekstgetuigen onduidelijk of onbegrijpelijk blijven.

Op grond van deze overwegingen veronderstelt een aantal exegeten dat de langere tekst in 4QSam^a oorspronkelijker moet zijn dan de tekst waarop de masoretische tekst (korte versie) teruggaat. De passage zou reeds in een vroege fase van de tekstoverlevering per ongeluk zijn weggelaten. Daarmee is te verklaren waarom er slechts één manuscript gevonden is waarin de langere tekst van 1 Samuel 11 voorkomt. De vraag waarom de langere tekst in haar geheel ooit door een kopiist over het hoofd is gezien, is niet goed meer te beantwoorden.

IS 4QSAM^A EEN LATERE TOEVOEGING?

Toch roept het langere gedeelte in 4QSam^a bij nadere bestudering een aantal vragen op. Ten eerste: de passage werpt weliswaar licht op de wrede eis die Nachas in 1 Samuel 11:2 aan de inwoners van Jabes stelt. Maar niet wordt verklaard waarom Nachas de Gadieten en de Rubenieten het rechteroog zou hebben willen uitsteken. De langere tekst biedt daarover geen enkele informatie. Ontbraken daar gegevens

over? Biedt 11:1 het oorspronkelijke kader waarin de gebeurtenissen die in 11:2-3 worden verteld, begrepen moeten worden? Of is het omgekeerde het geval? Is misschien 11:2-3 de oorspronkelijke passage die voor een latere schrijver de aanleiding was om een uitbreiding als die in 11:1 te construeren?

Ten tweede: is het zeker dat we in de langere tekst van 11:1 te maken hebben met authentiek materiaal zoals sommigen beweren? Alle gebeurtenissen die daarin ter sprake komen, zijn op een of andere manier al aanwezig in de literatuur waarmee de schrijvers in de Perzische en Hellenistische tijd vertrouwd waren. De zware onderdrukking van Israël door een vreemde koning is een motief dat ook voorkomt in Rechters 4:3. Het uitsteken van het rechteroog door Nachas staat al 1 Samuel 11:2. Voor gegevens over de woonplaats van de stammen Gad en Ruben, namelijk het zuidelijke en het centrale gedeelte van het land aan de overzijde van de Jordaan, kan men Numeri 32 raadplegen. En het verhaalmotief van een rest van zeventuizend man, te onderscheiden van het gehele volk, doet denken aan 1 Koningen 19:18. Wie die details uit de bijbelse geschiedwerken kent, moet in staat worden geacht ze bij elkaar te brengen en daarmee een kleine narratieve literaire eenheid te creëren.

Ten derde: opvallend is dat de langere tekst van 11:1 een kenmerk vertoont dat belangrijk is in midrasj-literatuur. Wanneer men het beeld van een personage positief of negatief wil versterken, herhaalt men ten aanzien van een persoon één keer of meerdere keren bepaalde elementen die al bekend zijn uit de bijbelse geschiedenis. In het boek Jubileeën bijvoorbeeld komt Abraham naar voren als de rechtvaardige bij uitstek die staande blijft als hij op de proef wordt gesteld. Het bijbelboek Genesis telt één beproevingsmoment (Genesis 22:1-19), maar de schrijver van het op Genesis gebaseerde boek Jubileeën laat Abraham maar liefst tien keer zo'n test afleggen. Iets vergelijkbaars vindt plaats met David. Terwijl David in de Bijbel bekend is geworden als de dichter van drieënzeventig psalmen, heeft hij volgens een psalmhandschrift uit Qumran (11QP^s^a) niet minder dan 3600 psalmen en 450 liederen geschreven. Zo wordt hij voorgesteld als de dichter der dichters. In feite is met Nachas in de langere tekst van 1 Samuel 11:1 iets soortgelijks aan de hand. In 1 Samuel 11:2 betreft zijn suggestie om bij de verbondssluiting het rechteroog van de inwoners van Jabes uit te steken een eenmalige actie. In de aan 11:1 toegevoegde tekst is die wrede maatregel een middel tot blijvende onderwerping geworden. Door deze literaire constructie wordt Nachas getypeerd als een weezinwekkende, wrede aartsvijand. Het effect van die karakterisering van Nachas is dat de noodsituatie waarin de Israëlieten zich volgens 1 Samuel 11 bevinden, wordt beklemtoond, en dat de overwinning van Saul op de Ammonieten vervolgens meer glans krijgt.

Een en ander betekent wel dat de langere tekst in 1 Samuel 11:1 in 4QSam^a vanwege zijn midrasj-achtig karakter secundair is en betrekkelijk laat in de overleveringsgeschiedenis van Samuel moet worden geplaatst. Dan komt 4QSam^a zeker niet in aanmerking om als de oorspronkelijke beschouwd te worden.

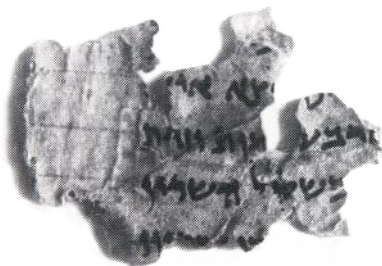

1 SAMUEL 17

Het handschrift 4QSam^a is ook interessant vanwege de vondst van fragmenten van 1 Samuel 17, het verhaal over David en diens gevecht met Goliat. Het aantal fragmenten van dat hoofdstuk is maar gering. In de Hebreeuwse bijbel heeft 1 Samuel 17 maar liefst 58 verzen. In de grote stapel van vele snippers perkament uit grot 4 zijn er slechts vijf gevonden die gebruikt konden worden voor de reconstructie van de tekst van 1 Samuel 17. Vier fragmenten zijn nauwelijks groter dan een vierkante centimeter. Daarop staan alleen maar een paar woorden of delen van een woord. Het vijfde en grootste fragment laat woorden en letters zien die aan het einde van vijf regels van een tekstkolom staan.

HOE LANG WAS GOLIAT?

Het grootste Qumranfragment heeft betrekking op 1 Samuel 17:3-8, het gedeelte waarin Goliat in het verhaal wordt geïntroduceerd. De tekst is voor een groot deel gewijd aan de beschrijving van het uiterlijk en de wapenrusting van deze Filistijnse soldaat. De tekst vertoont grote overeenkomst met de masoretische tekst. Maar er is ook een opvallend verschil, en dat betreft de lengte van Goliat. Daarover staan in 1 Samuel 17:4 een paar gegevens. Volgens de masoretische tekst was Goliat een man van *sjesj 'ammot wazarèt*, 'zes el en een span'. Een el is ongeveer 45 centimeter, een span 22 centimeter. Omgerekend naar meters en centimeters betekent 'zes el en een span' dat Goliat volgens de masoretische tekst ongeveer 2 meter en 92 centimeter lang is. Maar volgens 4QSam^a van 1 Samuel 17:4 is Goliat *'arba' 'ammot wazarèt*, 'vier el en een span', d.w.z. niet langer dan twee meter en twee centimeter!

TEKSTFRAGMENT 1 SAMUEL

Gedeelte van 1 Samuel 17 in 4QSam^a (kolom 12a), dat een variant biedt m.b.t. de lengte van Goliat. © Israel Antiquities Authority.

EEN SCHRIJFFOUT?

Wat betekent deze variant in 4QSam^a? Vinden we hier een reële (en wellicht juiste) voorstelling van de lengte van Goliat? Overdrijft de latere masoretische tekst misschien door van Goliat een reus van bijna drie meter te maken?

Er zijn verschillende verklaringen mogelijk. Volgens sommige uitleggers moet er bij de masoretische lezing 'zes el en een span' sprake zijn van een overschrijffout. Oorspronkelijk zou er dan niet *sjesj*, 'zes', maar *'arba'*, 'vier', hebben gestaan. Tijdens het kopiëren van de tekst heeft een overschrijver per ongeluk een woord op de ene regel verwisseld met een woord op een andere regel.

Daardoor is in vers 4 het getal vervangen door een getal in vers 7. In vers 7 staat namelijk dat de ijzeren punt van Goliats lans gemaakt was van *sjesj me'ot sjekaliem barzèl*, 'zeshonderd sjekel ijzer' (omgerekend: ongeveer zes kilo).

Zo'n overschrijffout is bij het schriftelijk overleveren van teksten zeker voorstelbaar. Maar die onopzettelijke fout wordt minder waarschijnlijk als we bedenken dat vers 7 zeker vier regels lager in de over te schrijven tekstkolom heeft gestaan dan vers 4.

EEN BEWUSTE CORRECTIE?

Andere uitleggers menen dat de overschrijver van 4QSam^a met opzet een wijziging in zijn tekst heeft aangebracht. Deze overschrijver zou 'zes el en een span' voor de lengte van Goliat zo onwaarschijnlijk hebben gevonden dat hij het getal *sjesj*, 'zes', expres veranderde in '*arba*', 'vier'. Goliat is door die ingreep bijna een meter korter geworden.

Die verklaring voor de tekstvariant in het Qumranhandschrift lijkt echter niet aannemelijk. Want daarmee zou de overschrijver de overwinning van David bewust hebben gebagatelliseerd. Immers, hoe groter Goliat is, hoe groter de zege die David op hem behaalt.

GOLIAT EVEN GROOT ALS SAUL

Maar er is nog een andere uitleg mogelijk die de variante lezing van 4QSam^a zinvol maakt. Volgens die uitleg is het onnodig om te zoeken naar een al dan niet opzettelijke tekstwijziging bij het overschrijven. Het is namelijk goed mogelijk dat de overschrijver van 4QSam^a werkte met een basistekst waarin 'vier el en een span' al als lengte van Goliat werd opgegeven. Goliat is dan met zijn twee meter helemaal niet zo legendarisch groot. Dat gegeven heeft op zich een belangrijke betekenis. Als Goliat drie meter lang zou zijn, dan was het wel begrijpelijk dat niemand in Israël het waagde op te nemen tegen zo'n reus. Dat zou dan ook Saul niet echt kwalijk te nemen zijn, hoewel die toch met kop en schouders boven alle Israëlieten uitstak (zie 1 Samuel 10:23).

Maar als Goliat wordt voorgesteld als een twee meter lange soldaat, dan kan hij nauwelijks groter zijn geweest dan Saul. Wie kon in dat geval beter ten strijde trekken tegen Goliat dan Saul? Maar dat weigerde Saul, hij was daar te laf voor (zie 1 Samuel 17:11). Dat is precies wat de lezer van 4QSam^a moet geloven: Saul is niet geschikt om zijn rol als koning van Israël waar te maken, David daarentegen is de man die door de strijd aan te binden met Goliat wel laat zien dat hij de juiste leider is van Israël! Met andere woorden: de variant van 4QSam^a in 1 Samuel 17:4 past heel goed in een tekst die kritisch is over de rol van Saul als koning van Israël.

VERSCHILLENDE VERSIES IN OMLOOP

Al met al blijft het moeilijk te beslissen in welke tekst(en) de meest oorspronkelijke lezingen van de bijbelverhalen in 1 Samuel staan, in 4QSam^a of in de masoretische tekst. Het tekstonderzoek is in feite nog lang niet afgesloten.

Wat betreft de langere tekst van 1 Samuel 10-11 zijn de meningen verdeeld. Sommige commentaren zoals *The Anchor Yale Bible Commentaries* integreren het extra gedeelte aan het slot van 1 Samuel 10 in de uitleg van 1 Samuel 10-11. Andere echter laten de masoretische tekst intact. Van alle bijbelvertalingen neemt een enkele de langere tekst van 1 Samuel 10-11 over, zoals de *New Revised Standard Version* (1989). De meeste vertalingen volgen echter de masoretische tekst, soms met vermelding van de uitbreiding van de tekst in 4QSam^a in een voetnoot of kanttekening.

Misschien is de vraag welke tekst de juiste is, wel niet eens zo relevant, en gaat het meer om de vraag wat de waarde is van elke tekstversie afzonderlijk. Sommige uitleggers voeren aan dat de versie waarin Goliat vier el en een span (iets meer dan 2 meter) groot is, de oudste moet zijn. Deze lezing komt opvallend genoeg overeen met de oudste versies van de Griekse vertaling van het boek Samuel en met de gegevens waarover Flavius Josephus kon beschikken. Kenmerkend voor de oudste Griekse vertaling van 1 Samuel 17 is dat die o.a. door het ontbreken van vers 12-31 aanzienlijk korter is dan de masoretische tekst. Uit recent onderzoek blijkt echter dat de 4QSam^a-fragmenten van 1 Samuel 17 niet behoren tot een korte versie van het verhaal over David en Goliat. Want 4QSam^a stemt wat betreft het verhaal over David en Goliat op verschillende plaatsen juist overeen met de langere versie zoals die uit de masoretische traditie bekend is. Dat zou betekenen dat in de eerste eeuw voor het begin van onze jaartelling, en misschien nog wel eerder, minstens twee lange versies van het verhaal over David en Goliat hebben gecirculeerd: één versie waarin Goliat twee meter, een andere waarin hij bijna drie meter lang is. Elke versie heeft een eigen bedoeling. In de versie waarin Goliat bijna drie meter lang is, gaat alle aandacht uit naar David die een glorieuze overwinning behaalt op een onoverwinnelijk geachte Filistijn. In de andere versie gaat het om het contrast tussen Saul en David waarbij Saul teleurstelt in zijn functie als koning van Israël en David zich als diens opvolger kan bewijzen. Pas later is één van beide versies opgenomen in de canon van de Hebreeuwse bijbel zoals we die kennen uit de masoretische teksttraditie.

LITERATUUR

- D. Barthélemy, *Critique Textuelle de l'Ancien Testament*, Fribourg/Göttingen 1982.
- F.M. Cross, D.W. Parry, R.J. Saley & E. Ulrich, *Qumran Cave 4.XII 1-2 Samuel* (Discoveries in the Judean Desert XVII), Oxford 2005.
- F.M. Cross, 'A new Qumran Biblical Fragment Related to the Original Hebrew Underlying the Septuagint' in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 132 (1953), 15-26.
- F.M. Cross, 'The Ammonite Oppression of the Tribes of Gad and Reuben: Missing Verses from 1 Samuel 11 Found in 4QSamuel' in: E. Tov (ed.), *The Hebrew and Greek Texts of Samuel*, Jerusalem 1980, 105-119.
- J. Fokkelman, *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel*, volume IV Vow and Desire, Assen 1993.
- B.J.M. Johnson, 'Reconsidering 4QSam^a and the Textual Support for the Long and Short Versions of the David and Goliath Story' in: *Vetus Testamentum* 62 (2012), 534-549.
- F.J.A.M. Meijer en M.A. Wes, *Flavius Josephus, De Oude Geschiedenis van de Joden* [Antiquitates Judaicae], Amsterdam 2008.
- A. Rofé, 'The Acts of Nahash according to 4QSam^a' in: *Israel Exploration Journal* 32 (1982), 129-133.